

ลวดลายของช่องระบายอากาศ เป็นลายดอกไม้ ลายเรขาคณิต ลายอักษรคำสอนของศาสนาอิสลาม และรูปสัตว์มงคลวัน

ส่วนพื้นที่ที่เหลือของแม่เรือนมีลักษณะโปร่งโล่ง ใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนั้นยังสามารถเป็นพื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคมการพบปะสังสรรค์ และประเพณีต่างๆของศาสนาได้อีกด้วย จึงเป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสูงในการใช้งาน และใช้พื้นที่ค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับการใช้งานทั้งหมดของเรือน และลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของการใช้สอยพื้นที่บริเวณแม่เรือนของเรือน พื้นถิ่นมุสลิม คือการกำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่งของแม่เรือนไว้เป็นพื้นที่การทำละหมาดโดยชาวมุสลิมจะประกอบพิธีละหมาด 5 ครั้งต่อวัน พื้นที่บริเวณนี้จะได้รับการดูแลประดับตกแต่งอย่างสวยงาม สะอาดและมีระเบียบเรียบร้อยประหนึ่งเป็นศาสนสถาน ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะถ้าเป็นเรือนของ อิหม่าม หรือคนสอนศาสนาด้วย แล้วพื้นที่ส่วนนี้จะมีขนาดใหญ่และมีองค์ประกอบที่ใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา ได้แก่ อ่างล้างมือ และตัวอักษรในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังปรากฏให้เห็นจากการประดับตกแต่งช่องแสงและช่องระบายอากาศในตัวเรือน

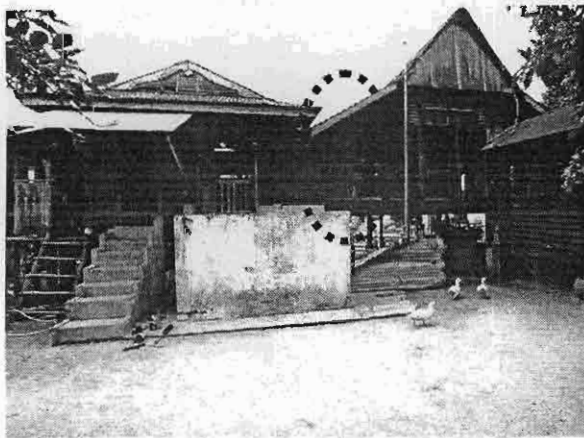

รูปที่ 4. 20 แสดงองค์ประกอบและลักษณะการใช้สอยพื้นที่ส่วนแม่เรือนในเรือนพื้นถิ่นไทย-มุสลิม

ส่วนพื้นที่ครัว

เป็นลักษณะที่เด่นชัดอีกประการของเรือนมุสลิมในด้านการใช้พื้นที่ของเรือนกล่าวคือพื้นที่เรือนครัวจะเป็นลักษณะพื้นที่ที่แยกออกไปจากแม่เรือนด้วยระดับต่ำกว่าแม่เรือนประมาณ 20 ซม. มีหลังคาที่แยกออกจากตัวแม่เรือน การเชื่อมต่อของพื้นที่ส่วนแม่เรือนกับเรือนครัวที่พบจากการสำรวจมีสองลักษณะคือ

1. การขึ้นของชายคาเรือนครัวและแม่เรือนมาชนกันตรงกลางซึ่งเป็นแนวรางน้ำซึ่งใช้เป็นพื้นที่ทางขึ้นเรือนด้านข้างและเป็นตำแหน่งทางขึ้นเรือนของฝ่ายหญิง(รูปภาพที่ 4.21)
2. การมีพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวและแม่เรือนเรียกว่า Selang เป็นตัวเชื่อมต่อจากแม่เรือนและเป็นตำแหน่งทางขึ้นเรือนของฝ่ายหญิงรวมถึงเป็นที่นั่งพักผ่อนหรือรับแขกของฝ่ายหญิงด้วย และยังเป็นส่วนที่ป้องกันไม่ให้ไฟลามไปสู่ตัวแม่เรือนได้ง่าย ในกรณีที่เกิดไฟไหม้บริเวณครัว (Yuan:1987) ซึ่งจากการสำรวจพบเฉพาะในเรือนพื้นถิ่นมาเลเซีย (รูปภาพที่ 4.22)

รูปที่ 4. 21 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยการขึ้นชายคาต่อกัน

รูปที่ 4. 22 ลักษณะการเชื่อมเรือนโดยใช้ Selang

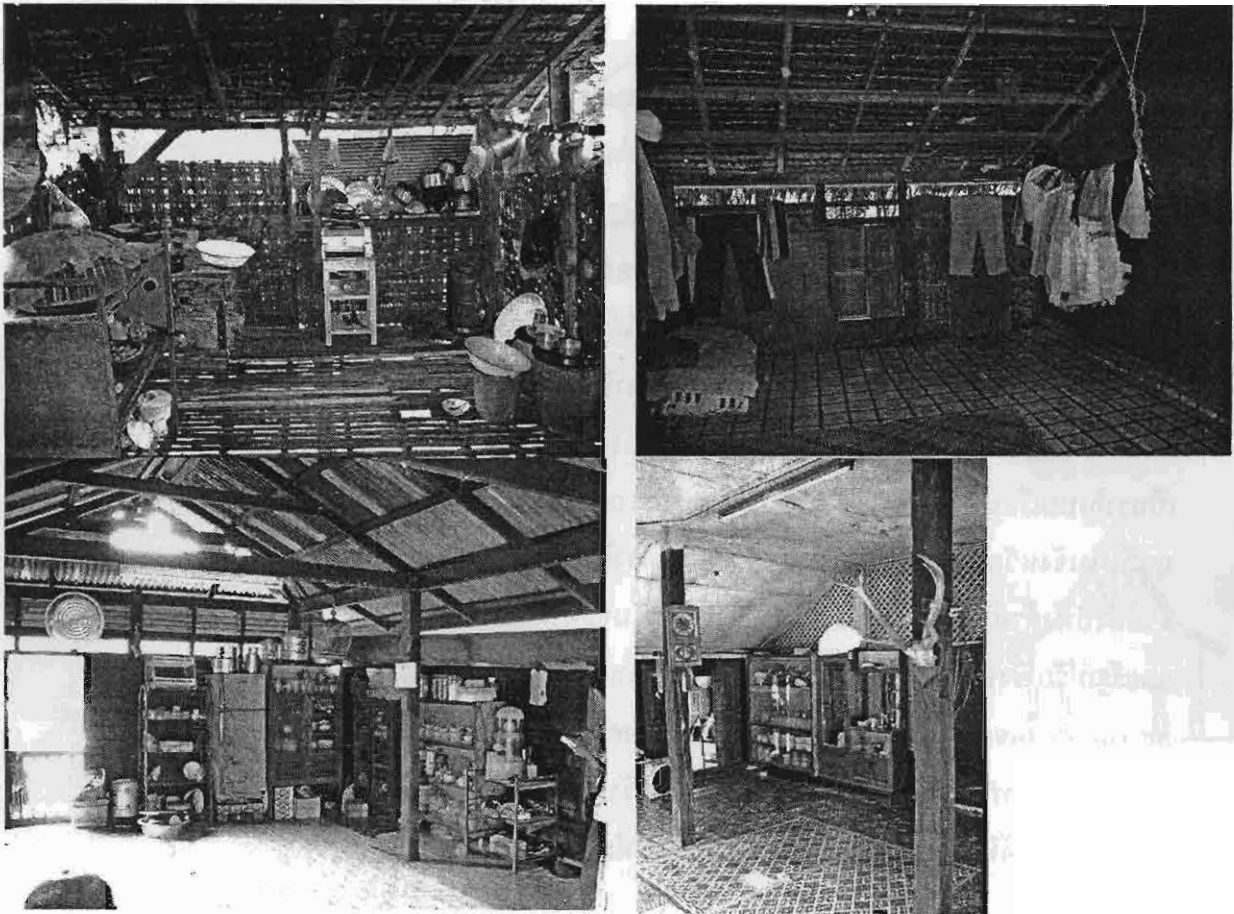
สำหรับกิจกรรมการประกอบอาหารและล้างภาชนะต่างๆ จะมีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนโดยอยู่ในส่วนของพื้นที่เตรียมและประกอบอาหารและพื้นที่ซักล้าง โดยในส่วนที่พื้น

เตรียมและประกอบอาหารจะใช้ไม้ดีเว้นร่องสำหรับระบายอากาศและเทน้ำล้างภาชนะหรือน้ำทิ้งจากการประกอบอาหารลงด้านล่างได้ ในส่วนพื้นที่ซักล้างถ้าไม่ใช้ร่วมกับพื้นที่ประกอบอาหารก็จะแยกออกไปเป็นลักษณะชานโล่งนอกตัวเรือนซึ่งจะมีบันไดลงสู่บริเวณ ด้านหลังบ้าน บริเวณใต้ถุนสำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน แตกต่างกันตามอาชีพ เช่น สานเสื่อ กระจุค เก็บของ นั่งเล่น เพาะต้นไม้ โดยบางส่วนกันไว้สำหรับเก็บอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้

การเก็บของใช้ในบ้านจะนิยมใช้พื้นที่บริเวณผนังเป็นที่แขวน เกี้ยวหรือเสียบภาชนะ และเสื้อผ้า หรือใช้การผูกมัดหรือเชือกระหว่างผนังเพื่อใช้แขวนเสื้อผ้า แวนกรงนก ซึ่งจะพบได้

ในเรือนพื้นถิ่นในชนบท สำหรับเรือนที่มีฐานะหรือเรือนคหบดี จะมีตู้สำหรับใส่ของเป็นสัดส่วน โดยเฉพาะตู้ใส่ถ้วยชามจะพบเห็นใน ทุกเรือนที่สำรวจ

สำหรับเรือนที่เจ้าของมีอาชีพทำสวนยาง จะมีพื้นที่มุมหนึ่งของครัวเป็นพื้นที่ที่ใช้ตากแผ่นยางด้วย โดยใช้ไม้ไผ่วางพาดหลายระดับและเป็นที่ตากยางแผ่น และยังใช้เป็นที่สำหรับแขวนของต่างๆได้แก่กระบุง ตะกร้า

รูปที่ 4. 23 ลักษณะพื้นที่ส่วนครัวและลักษณะการใช้พื้นที่เก็บของของเรือนพื้นถิ่นมุสลิม

ลักษณะของรูปแบบเรือนพื้นถิ่นมุสลิม

รูปแบบของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมที่ทำการศึกษในสองพื้นที่ มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง หลังคามุงด้วยจาก สังกะสี หรือกระเบื้อง ฝาเรือนประกอบด้วยฝาไม้ไผ่ขัดตะ ฝากระดานหรือ สังกะสี ช่องเปิดนิยม ทำช่องเปิดถึงพื้นเพื่อให้ภายในอาคารมีการระบายอากาศและระบายความร้อนได้ดี

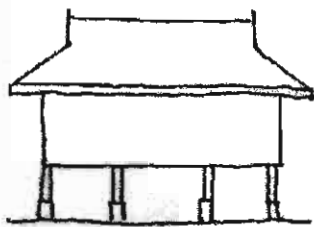
การก่อสร้างมีการก่อสร้างแบบแยกส่วน และนำมาประกอบเป็นตัวเรือน ขนาดและรูปทรงของเรือนสามารถยืดหยุ่นตามรสนิยมและความต้องการของผู้อยู่อาศัย สามารถขยายตัวออกไปเพื่อให้เหมาะกับลักษณะที่เป็นครอบครัวขยาย โดยมีการสร้างตัวเรือนหลักก่อนแล้วจึงสร้างเฉลียงด้านหน้าและด้านหลังสำหรับใช้สอยและรับแขก จากกรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นในประเทศมาเลเซียพบการสร้างเรือนขนาดเล็กเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก่อนและสร้างเรือนใหญ่เพิ่มเติมเมื่อครอบครัวขยายขึ้นและเปลี่ยนเรือนเล็กเดิมเป็นเรือนครัว

รูปลักษณะของมวลดเรือน

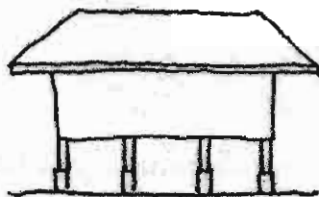
จากอิทธิพลของสภาพภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวและฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี รูปลักษณะที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมคือรูปแบบของหลังคา ซึ่งจากการสำรวจและศึกษาจากข้อมูลทางเอกสารนั้นพบว่าทั้งสองพื้นที่ศึกษามีรูปแบบของหลังคาที่คล้ายคลึงกัน มีการยื่นของชายคาที่ยาวเพื่อกันแดดและ ฝนที่ตกชุกเกือบตลอดทั้งปี สามารถแบ่งแยกลักษณะรูปแบบของหลังคาที่เป็นลักษณะร่วมได้เป็น 3 ประเภทหลักได้แก่ หลังคาทรงبرانอหรือจัมมึนิลา ทรงปั้นหยาละและทรงจั่วปีกนก โดยจากการสำรวจพบหลังคาปีกนกเป็นส่วนใหญ่ในจังหวัดสตูลและรัฐปีนัง และจากเอกสารอ้างอิงของ Abdul Halim Nasir (1997) และ Yuan (1987) ที่กล่าวว่าหลังคาปีกนกเป็นรูปแบบเรือนพื้นถิ่นของมาเลย์นั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า รูปแบบหลังคาปีกนกในเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในจังหวัดสตูลน่าจะได้รับอิทธิพลจากทางฝั่งมาเลเซียด้านตะวันตกติดช่องแคบมะละกาซึ่งรวมถึงปีนังด้วย ในขณะที่หลังคาทรงبرانอนั้นจะพบมากในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และรัฐเปรัก ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงว่าปัตตานีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมมลายู-อิสลามและแผ่ขยายออกไปทางฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายูรวมถึงรัฐเปรัก ดังนั้นกรณีหลังคาทรงبرانอที่พบมากในรัฐเปรักนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลจากทางฝั่งประเทศไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นอาณาจักรปัตตานีมาก่อน

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดิน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นดินๆ
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

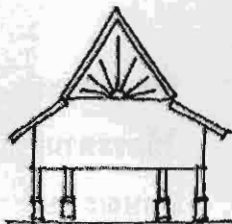
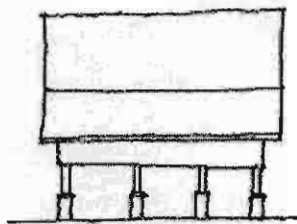
ศนิ ลีทองสกุลและคณะ

รูปที่ 4. 24 หลังคาทรงบรรานอ

รูปที่ 4. 25 หลังคาทรงปั้นหยา

รูปที่ 4. 26 หลังคาทรงจั่วปีกนก

2.2.3 โครงสร้างระบบการก่อสร้างและวัสดุ

ลักษณะโครงสร้างของอาคาร สะท้อนให้เห็นถึงการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากการสำรวจพบว่าลักษณะร่วมของ 2 พื้นที่ที่ชัดเจนคือ อาคารส่วนใหญ่จะใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลักของอาคาร รวมถึงส่วนประกอบอาคารต่างๆ ได้แก่ ประตู หน้าต่าง ผนัง ก็จะใช้ไม้ที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันไปตามการใช้งาน

ลักษณะของหลังคาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดรูปแบบของเรือนไทยมุสลิม โครงสร้างของหลังคาส่วนมากจะเป็นโครงสร้างไม้ ไม่นิยมตีฝ้าเพดาน ในอดีตนิยมใช้แฝกหรือจาก และมุงกระเบื้องดินเผาในส่วนเรือนพักอาศัย และจะมุงสังกะสีในส่วนครัว โดยวัสดุที่ใช้มุงหลังคา

จะแตกต่างกันไปตามฐานะเจ้าของเรือนและแหล่งที่หาได้ของวัสดุ ในปัจจุบันพบว่ามีการใช้แผ่นสังกะสีและกระเบื้องซีเมนต์ไยหินมาทดแทนการใช้แฝกหรือจากและกระเบื้องดินเผา เนื่องจากมีความคงทนและหาได้ง่ายมากกว่า แต่มีผลทำให้เกิดความร้อนเข้าสู่อาคารมากเนื่องจากเป็นวัสดุที่มีค่าสัมประสิทธิ์การนำความร้อนสูงทำให้เกิดการแผ่รังสีความร้อนเข้าสู่อาคารได้อย่างรวดเร็ว เป็นผลให้เรือนพื้นดินปัจจุบันส่วนใหญ่เริ่มทำฝ้าเพดานภายในบริเวณแม่เรือนโดยใช้แผ่นไม้อัด หรือผ้าใบ เพื่อป้องกันความร้อนที่เข้าสู่อาคาร

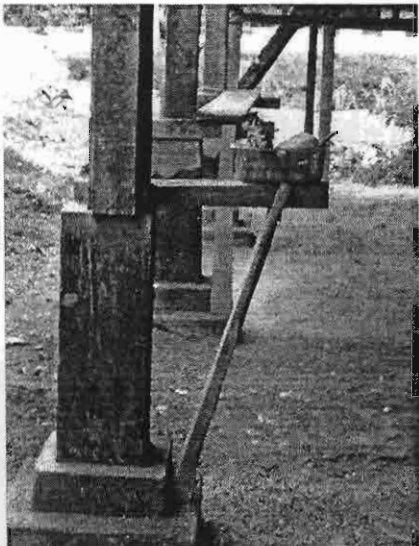
องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเด่นของเรือนพื้นดินมุสลิมที่มีความแตกต่างจากเรือนพื้นดินในบริเวณอื่นคือ ฐานเสาเรือนและบันได

ฐานเสาเรือน

เป็นลักษณะเด่นของเรือนพื้นดินมุสลิมรวมถึงเรือนพื้นดินไทยพุทธที่พบในภาคใต้ คือ ไม่ใช้เสาเรือนปักลงดิน แต่จะใช้ฐานคอนกรีตสำเร็จรูปรองรับเสาเรือน ฐานที่รองรับเสาเรือนจะวางบนพื้นดินซึ่งปรับไว้เรียบไม่ฝังในดิน ทำให้สามารถยกเรือนทั้งหลังขึ้นได้ จากการสำรวจในประเทศไทยพบมีการใช้คอกไม้สำหรับทำฐานเสาเรือนในเรือนชนบทบางหลัง

บันได

พบว่าจะมีบันไดทางด้านหน้าและทางด้านหลังของเรือน ลักษณะโครงสร้างของบันไดที่พบในการสำรวจมี 2 ประเภท คือ บันไดที่ทำด้วยไม้จะเป็นบันไดแบบโปร่ง ชั้นของบันไดทำด้วยไม้กระดานและไม้กลม ไม่มีลูกตั้ง และไม่นิยมทำราวจับ อีกประเภทเป็นบันไดก่ออิฐฉาบปูน ลักษณะที่พบมีทั้งลูกตั้งและลูกนอน ลักษณะโครงสร้างจะวางบนพื้นไม่ติดกับตัวบ้านซึ่งเป็นโครงสร้างไม้ โดยบันไดก่ออิฐฉาบปูนที่พบในมาเลเซียบางส่วนได้รับอิทธิพลจากมะละกา ซึ่งมีการประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีและมีรูปทรงที่โค้งผายออกในส่วนทางขึ้น

รูปที่ 4. 27 ลักษณะฐานเสาคอนกรีต

รูปที่ 4. 28 ลักษณะบ้านโค โครงสร้างไม้และก่ออิฐฉาบปูน

การเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมที่สำรวจทั้งสองพื้นที่ พบว่าจากลักษณะความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปทั้งลักษณะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมที่ลดน้อยลง และลักษณะความเป็นอยู่ที่ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า และยานพาหนะมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการต่อเติมและปรับเปลี่ยนการใช้งานของเรือน โดยเฉพาะการต่อเติมอาคารบริเวณใต้ถุนบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยเป็นที่พบเห็นกันทั่วไปโดยเฉพาะเรือนที่เจ้าของค่อนข้างมีฐานะ โดยส่วนใหญ่ได้มีการนำวัสดุอุตสาหกรรม เช่นเสาคอนกรีต ผนังก่ออิฐฉาบปูน และกระจก มาใช้ในส่วนต่อเติม ที่น่า

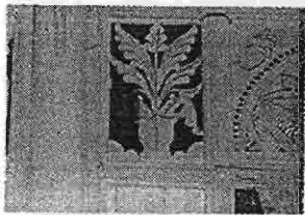
สังเกตคือการต่อเติมโครงสร้างใหม่นั้นส่วนใหญ่จะทำการก่อสร้างต่อเติมโดยไม่ได้มีผลกระทบกับโครงสร้างของเรือนเดิมแต่อย่างใด เป็นลักษณะการต่อเติมเพื่อใช้ประโยชน์ของพื้นที่ได้จนเรือนได้มากขึ้น แต่การใช้วัสดุสมัยใหม่ในการต่อเติมเรือนเหล่านี้ ส่งผลให้สภาวะน่าสบายอันเกิดจากการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น ตลอดจนคุณลักษณะของผังพื้นที่โปร่งโล่ง ลดน้อยลง

รูปที่ 4. 29 ลักษณะการต่อเติมของใต้ถุนเรือนที่พบเห็นโดยทั่วไป

4.2.4 งานศิลปกรรมและลวดลายประดับ

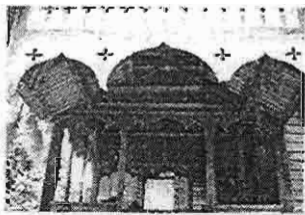
จากการศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาที่รังสรรค์ สุนทรียภาพซึ่งเป็นผลจากวัฒนธรรมของการอยู่อาศัย และประเพณีในการดำเนินชีวิต ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของศิลปสถาปัตยกรรม พบได้ว่า รูปแบบของลวดลายที่ประดับตกแต่งตัวเรือนจากการศึกษาทั้ง 2 วัฒนธรรม ไทย-มาเลเซีย นั้น มีความเหมือนและ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในเชิงวัฒนธรรมหลัก หากต่างก็เพียงแต่ฝีมือในเชิงช่างและการออกลวดลาย ซึ่งในความเหมือนนั้น ได้มีการแสดงองค์รวมของรูปแบบเฉพาะ มีเอกลักษณ์ของตนเองชัดเจน อันเกิดจากการถ่ายทอดด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหลักที่มีธรรมเนียมในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามการดำเนินชีวิตตามศาสนบัญญัติอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้การประดับตกแต่งของตัวเรือนต้องอยู่ภายใต้กฎข้อห้ามของศาสนาอิสลาม ที่ห้ามไม่ให้แกะสลักรูปเหมือน(Realistic)ของคนและสัตว์

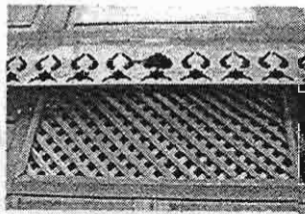
ลวดลายอักษรประดิษฐ์

ลวดลายพรรณพฤกษา

ลวดลายประดิษฐ์

ลวดลายเรขาคณิต

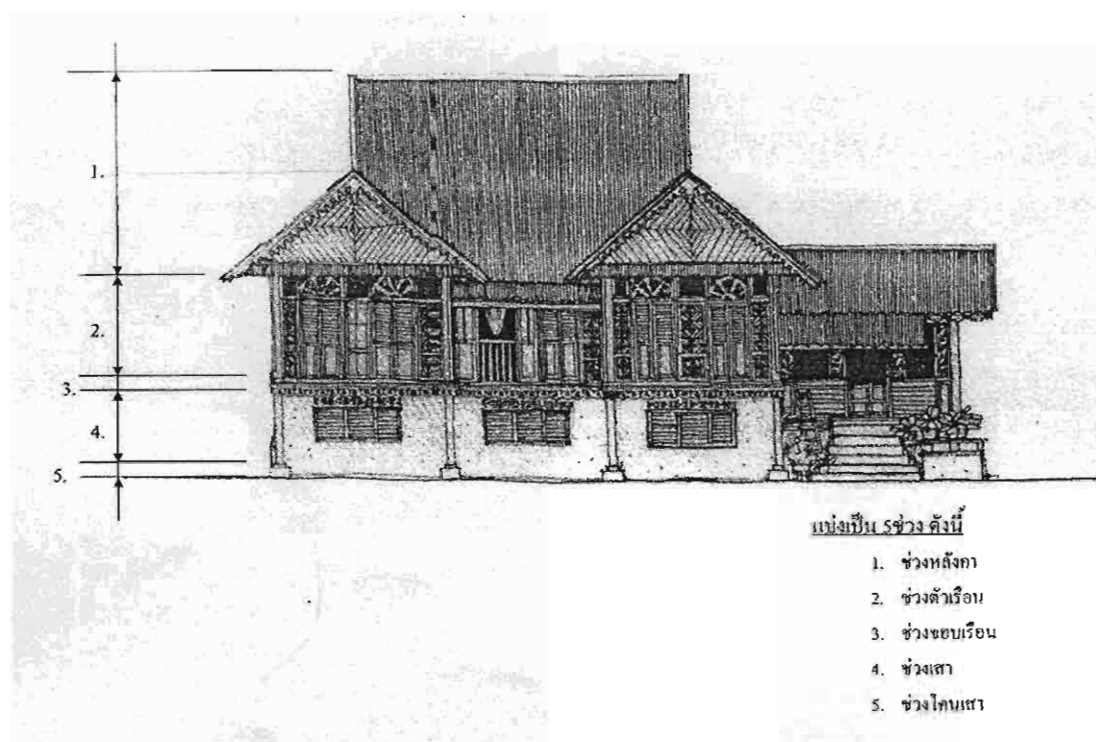
รูปที่ 4.30 ลวดลายที่พบจากการสำรวจ

ด้วยเหตุผลนี้จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรงานศิลปกรรมออกมาเป็น 4 กลุ่มหลักคือ

- ลวดลายอักษรประดิษฐ์
- ลวดลายพรรณพฤกษา
- ลวดลายเรขาคณิต
- ลวดลายประดิษฐ์ เลียนแบบธรรมชาติ

เทคนิคและวิธีการตกแต่งลวดลายศิลปกรรมประดับตัวเรือนหลากหลายวิธีได้แก่ เทคนิคการแกะสลักประเภทนูนต่ำและนูนสูง การฉลุไม้เป็นลวดลายต่างๆ การจัดเรียงแนวของไม้

เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายเรขาคณิต การฉลุโลหะ การจักสาน การทาสีตัวเรือน เทคนิคการพิมพ์ภาพสีลงบนกระจกหรือการใช้กระจกสี และกระจกขาวนูน จากการสำรวจตำแหน่งของลวดลายประดับที่ปรากฏบนตัวเรือนพบว่าแบ่งเป็น 5 ช่วงหลัก คือ ช่วงหลังคา ช่วงตัวเรือน ช่วงขอบเรือน ช่วงเสา และช่วงโคนเสา

รูปที่ 4.31 ตำแหน่งหลักของศิลปกรรมที่ปรากฏบนตัวเรือนในประเทศมาเลเซีย

ชาวมุสลิมมักจะตกแต่งตามส่วนต่างๆ ของตัวเรือนในบริเวณหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้ เช่น สันหลังคา จากการสำรวจลวดลายมักเกิดจากการฉลุจากโลหะ และ จากไม้ ลักษณะของลวดลายที่ตกแต่งเป็นลายที่ต่อเนื่องกันและมีลักษณะเป็นแนวนอนหรือลวดลายที่มาจากเส้นโค้ง บางครั้งนิยมจัดองค์ประกอบร่วมกับดอกไม้และใบไม้ ฉลุเป็นลายเครือเถาเป็นต้น โดยแบ่งรายละเอียดตามองค์ประกอบได้ดังนี้

- หน้าจั่วและยอดจั่ว การตกแต่งส่วนนี้ใช้วิธีฉลุหรือแกะสลักไม้ ตีเกล็ดเป็นรัศมีตลอดจนลายฉลุไม้ทาสี เป็นต้น
- เเชิงชาย มักพบการใช้วัสดุ 2 ประเภท คือ โลหะและไม้ นำมาฉลุ นิยมจัดลวดลายไปทางแนวนอนและต่อเนื่องกัน หากทำด้วยไม้นิยมทาสีโดยรอบ
- ช่องลมใต้หลังคา มักพบการใช้วัสดุประเภทไม้และกระจกสี การตกแต่งส่วนนี้หากวัสดุเป็นไม้ นิยมลายฉลุโปร่ง

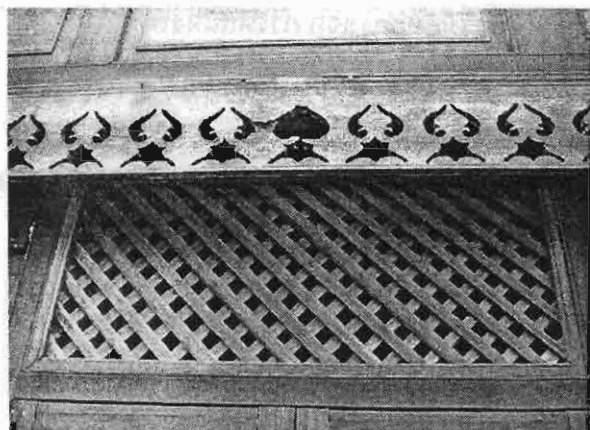
- ช่องลมเหนือประตูหน้าต่าง วัสดุตกแต่งมีทั้งไม้และกระฉก การตกแต่งบริเวณนี้ หากแกะสลักจากไม้จะแสดงความสูงต่ำ (Relief) และฉลุโปร่ง ทั้งนี้เพื่อต้องการให้มีแสงสว่างส่องเข้าไปภายในอย่างเพียงพอ
- ตัวเรือน การตกแต่งโดยรวมจะเป็นการเรียงแนวไม้ หรือ การจักสานที่ก่อให้เกิดลวดลาย และการแกะสลักประดับบริเวณเสาหลัก และขอบรอบตัวเรือน เป็นต้น
- คานส่วนบน ซึ่งประกอบด้วยยอดและตง เนื่องจากคำนึงถึงความแข็งแรงเป็นหลัก การตกแต่งโดยการแกะสลักกลึงในเนื้อไม้
- ลูกกระเบือียง ใช้ไม้ระแนงตีตามยาวหรือไขว้กันเป็นลายเรขาคณิต เป็นต้น
- ดินเสา หรือ บาทเสา เป็นส่วนที่รองรับเสาบ้าน แต่เดิมใช้ไม้รองต่อมารองด้วยอิฐฉาบด้วยปูน หรือปูนปั้นประดับบาทเสา

สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเจ้าของเรือนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลถึงการตกแต่งตัวเรือนและกลุ่มช่างรวมถึงระดับฝีมือในการ ออกลายตกแต่งส่วนต่างๆ การเลือกใช้วัสดุ ช่างที่ตกแต่งเรือนจะออกแบบให้เรือนสวยงามมากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพในสังคม จากการสำรวจของทั้งสองประเทศพบว่าในมาเลเซียมีการตกแต่งและการเลือกใช้สีจัดจ้านกว่าในประเทศไทย ส่วนค่านิยมของเจ้าของเรือนแนวโน้มในการดำรงอยู่ของงานศิลปกรรมประดับตัวเรือนนั้น พบว่าการดำรงอยู่ของความเชื่อที่มีผลต่อการตกแต่งอย่างเข้มแข็ง หากเปลี่ยนก็คงเป็นเพียงแค่วัสดุที่นำมาประดับตกแต่งที่มีวิวัฒนาการตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

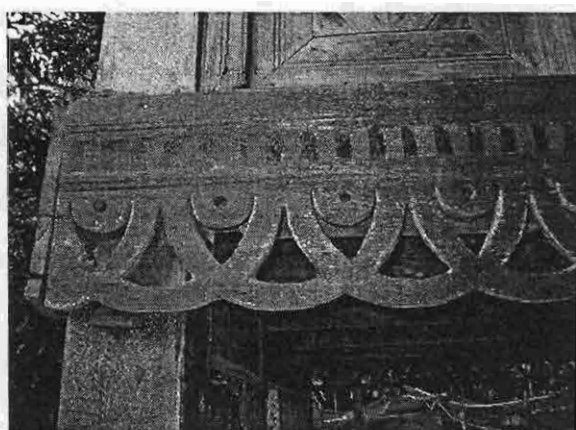

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น :กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่น
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 4. 32 ลวดลายฉลุโปร่ง และการจัดเรียงแนวไม้ลายเรขาคณิต

รูปที่ 4. 33 งานแกะสลักบนตัวลวดลายพันธุ์พฤกษา

รูปที่ 4. 34 ลวดลายฉลุโปร่งพันธุ์พฤกษา ประกอบลวดลายเรขาคณิต

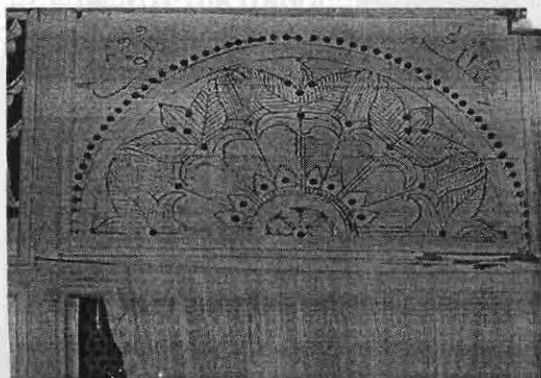
คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น:กรณีศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่น

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่รัฐเปรักและปีนัง ประเทศมาเลเซีย

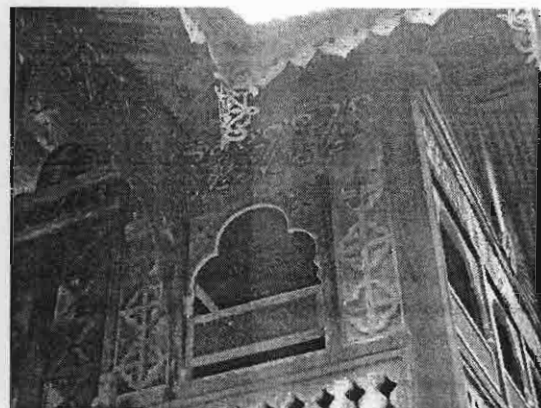
ศนิ ลิ้มทองสกุลและคณะ

รูปที่ 4. 35 ลวดลายฉลุโปร่งพันธุ์พฤกษา ชนิดลายเครือเถา

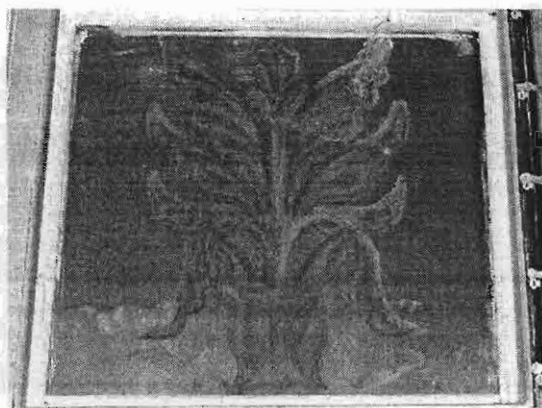
รูปที่ 4. 36 ลายฉลุและแกะสลักนูนต่ำ ลายพันธุ์พฤกษา ประกอบ
อักษรประดิษฐ์

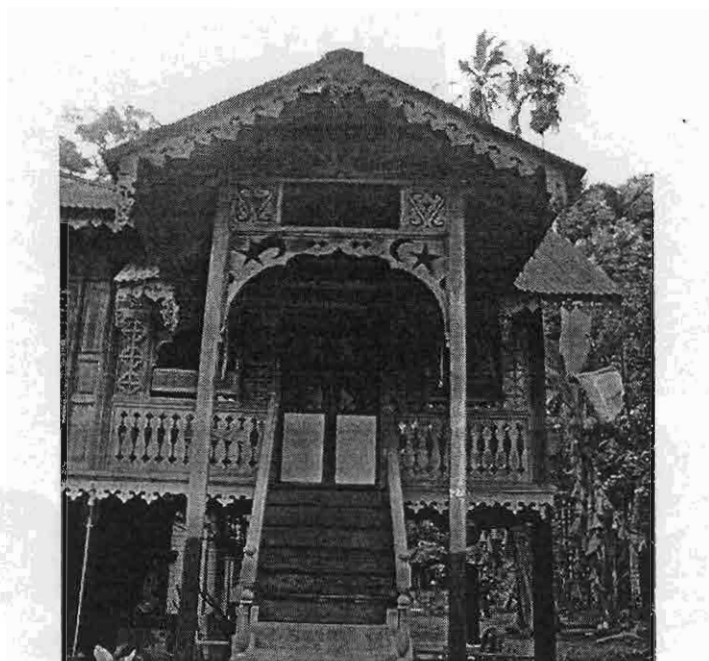
รูปที่ 4. 38 ลวดลายประดิษฐ์กรอบช่องลมรูปทรงหลังคาโคม และการ
ใช้กระจกที่ประกอบลายฉลุรูปทรงเรขาคณิต

รูปที่ 4. 37 การนำลวดลายประดิษฐ์หลายเทคนิคและหลายวิธีการมา
จัดให้เกิดความสวยงามบริเวณตัวเรือน

รูปที่ 4. 39 ลวดลายพิมพ์สีบนกระจกช่องแสง

รูปที่ 4. 40 ลวดลายฉลุโลหะประกอบส่วนหัวหลังคาและลายฉลุไม้วงกบทางขึ้นเป็น
สัญลักษณ์ทางศาสนา

แนวโน้มในการดำรงอยู่ของงานศิลปกรรมประดับตัวเรือนนั้น เมื่อพิจารณาองค์ประกอบ
ส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมตามธรรมเนียมของหลักศาสนาอิสลาม พบว่ามีการ
ดำรงอยู่ของความเชื่อที่มีผลต่อการตกแต่งอย่างเข้มแข็ง หากมีการเปลี่ยนก็คงเป็นเพียงแค่วัสดุที่
นำมาประดับตกแต่งที่มีวิวัฒนาการตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ

4.3 วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สังคม ที่มีผลต่อการปรับสภาพแวดล้อมอยู่อาศัยและตัวเรือน

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งศึกษาวิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา สังคม เพื่อนำมาพิจารณาว่ามีอิทธิพลต่อการปรับสภาพแวดล้อมอยู่อาศัยและตัวเรือนอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างไร อะไรที่เป็นอิทธิพลของการสร้างและรักษาคุณสมบัติสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่นของทั้งสองพื้นที่ให้คงอยู่ จากการศึกษพบว่าอิทธิพลของการเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยและพึ่งพาระบบของธรรมชาติแทนที่จะมุ่งเน้นการสร้างเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มุ่งดักดวงและเอาชนะกรรมของธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาธรรมชาติและดำรงชีวิตอยู่อย่างสบายโดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตเหล่านี้ผ่านทาง คติความเชื่อ ประเพณีเกี่ยวกับการอยู่อาศัย และศาสนา เพื่อ สืบทอดให้คงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยไม่ขาดหาย

คติความเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชาวไทย-มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และชาว มาเลย์พื้นถิ่นนั้นเป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและอิทธิพลจากศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ที่มีอิทธิพลในคาบสมุทรมาลายูมาก่อนที่อิทธิพลของศาสนาอิสลามจะเข้ามามีบทบาทและลดทอนพิธีกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องและจำเป็นออก แต่อย่างไรก็ตามยังมีร่องรอยของความเชื่อในการนับถือผีบางอย่างอยู่ ดังนั้นวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในสองพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือภูตผีวิญญาณและการนับถือศาสนาอิสลาม โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติเช่น ป่า ภูเขา ดันไม้ แม่น้ำ หิน หรือสิ่งที่มีลักษณะแปลกลึกลับต่างๆ ส่วนการนับถือศาสนาอิสลามนั้นชาวมุสลิมจะประพฤติปฏิบัติตนภายใต้กรอบการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่ค่อนข้างเคร่งครัด จากการศึกษเปรียบเทียบพบว่าประเพณีคติความเชื่อและศาสนา อิสลาม ส่งผลต่อรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นและการวางผังของบ้านที่เคารพต่อธรรมชาติ ชาวมุสลิมจะมีคำจำกัดเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ปลูกสร้าง ทิศทางการวางเรือน การเลือกตำแหน่งลงเสาเอก พิธียกเสาเอก และพิธีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งจากการค้นคว้าเอกสารอ้างอิง (เขต: 2537; Gibbs :1987; Yuan: 1987) พบว่าข้อปฏิบัติที่มีการบันทึกไว้ ที่ชาวไทย-มุสลิมและชาวมลายูพื้นถิ่นยึดเป็นหลักในการปลูกสร้างเรือนนั้น มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันมาก โดยสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ตลอดจนพลังของธรรมชาติที่ต้องเคารพโดยเฉพาะลมและแรงน้ำ เนื่องจากภาคใต้มีลักษณะเป็นคาบสมุทร จึงต้องเผชิญกับลมพายุมรสุมและน้ำท่วมอยู่เกือบตลอดปี ดังนั้นในการปลูกสร้างเรือนจึงมีข้อแนะนำเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้โดยใช้อุบายด้านคติความเชื่อเพื่อเป็นคำแนะนำการจัดการสภาพแวดล้อมเช่น

- ไม่ตั้งบ้านเรือนคร่อมหุบเขาหรือทางน้ำ
- หลีกเลี่ยงการสร้างบ้านขวางทางลมโดยตรงเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะล่องลอยมากับสายลม กลางคืน
- หันหน้าบ้านไปยังทิศตะวันออกและหันหลังบ้านไปทิศตะวันตก
- บ้านควรตั้งอยู่บนเนินเขาหรือรายล้อมด้วยเนินเขาและหันหน้าบ้านไปประจันยอดเขาที่ล้อมรอบอยู่หนึ่งยอด
- ถ้าเป็นที่ราบ บ้านต้องหันหน้าประจันต้นไม้ใหญ่
- ถ้าเป็นที่ลาดเอียง บ้านต้องไม่หันไปยังทิศที่ต่ำกว่าโดยตรง หากจำเป็นต้องมีการปิดแกนเล็กน้อยหลีกเลี่ยงการสร้างบ้านขวางทางลมโดยตรงเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะล่องลอยมากับสายลม กลางคืน
- หันหน้าบ้านไปยังทิศตะวันออก หันหลังบ้านไปทิศตะวันตก โดยเฉพาะบ้านที่ตั้งอยู่เชิงเขาหรือปลายเนิน
- ประตูบ้านควรอยู่ทางทิศเหนือเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้าย และจะทำให้ญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยือน
- ครัวควรอยู่ทางด้านทิศตะวันตกและน้ำทิ้งจากครัวต้องระบายไปทางทิศตะวันตก หากไหลไปทางทิศตะวันออกจะทำให้เกิดการเจ็บป่วย
- ควรหันหัวนอนไปทางทิศเหนือ ห้ามหันไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นทิศเดียวกับการวางตัวของหลุมศพ และมีความเชื่อว่าถ้าหันหัวนอนไปทางทิศใต้จะทำให้ลืมนพระอัลเลาะห์

ในการเลือกที่ตั้งเพื่อสร้างเรือนนั้น ชาวมาเลย์พื้นดินมีความเชื่อในผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติซึ่งต้องแสดงความเคารพเมื่อมีการประกอบกิจกรรมที่อาจจะเป็นการรบกวนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ ดังนั้นจึงต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบวงสรวงและขอขมาโดยมีบุคคลพิเศษที่เรียกว่า “Bomoh” (Gibbs:1987, Yuan:1987) หรือ “Pawang” (Gibbs:1987) มีความรอบรู้ในบทสวดมนต์เพื่อบูชาพระอัลเลาะห์ โดยหลายกรณีที่ช่างไม้ผู้สร้างบ้านจะทำหน้าที่เป็น “Bomoh” หรือ “Pawang” ในการประกอบพิธีไปในตัว นอกจากนี้ชาวไทย-มุสลิมยังมีแบบแผนของการวางผังหมู่บ้านดังปรากฏในเอกสารทางวิชาการของเสกสรร (2529) ที่มีการกำหนดสัดส่วนของตัวบ้านและพื้นที่เปิดโล่งเพื่อการดำรงชีวิตอย่างละเท่าๆกัน แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของชาวบ้านที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างกลมกลืนกับระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมธรรมชาติของพื้นที่

ทิศตะวันตก							
ปลูกต้น สะเดา	ปลูกต้น พิทูล	ปลูกต้นมะขาม				ปลูกต้น มะนาว	ปลูกต้น มะกรูด
	ทำปอน้ำ	ทำปอน้ำ-สวนผลไม้				ทำปอน้ำ	ปลูกต้นส้ม
ปลูกต้น มะม่วง	ทำสวน ไม้ผล	บ้านพักข้าราชการ	ตั้งโรงพยาบาล	ตั้งโรงพยาบาล	ที่ประชาชนอยู่		ทำปอน้ำ ทำสวน
		บ้านพัก หมอ	บ้านพัก เจ้าหน้าที่	โรงเรียน (โรงเรียน)	บ้านพักอาศัย ของคนจน		
		บ้านพักข้าราชการ	บ้านพักพ่อ ค้า	บ้านพักข้าราชการ	บ้านพักข้าราชการ		
		ที่พักผ่อน	บ้านพักข้าราชการ ผู้ใหญ่	บ้านพักข้าราชการ สตรี	บ้านพักสตรี		
ปลูกต้นไม้	ทำปอน้ำ สวนไม้ผล ไม้ดี	ทำสวน		และปอน้ำ		ปอน้ำ สวนไม้ผล	ต้นไม้
		ปลูกต้นไม้				ปลูกต้นไม้	ปลูกต้นไม้
ทิศตะวันออก							

รูปที่ 4. 41 แผนผังหมู่บ้านไทยมุสลิม โดยเสกสรร ศรีระเคน(2529)

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังของตัวเรือนและหมู่บ้านได้ลดน้อยลง ไม่มีใครยึดถือเนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่ โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าหลักความเชื่อเหล่านี้มีความพ้องกับหลักของการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมชัดเจน

ในส่วนของพิธีกรรมที่สำคัญสำหรับการปลูกสร้างเรือนพบว่าชาวไทยมุสลิมและชาวมาเลย์พื้นถิ่น ให้ความสำคัญในการเลือกตำแหน่งลงเสาเอก(Tiang seri)และการตั้งเสาเอกที่เหมือนกัน โดยในการเลือกตำแหน่งลงเสาเอกนั้น มีการใช้ดินไผ่อ่อนเป็นตัววัด โดยให้แม่บ้านของครอบครัว(Ibu rumah) ซึ่งถือว่าเป็น “แม่” ผู้ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวทุกคน นำดินไผ่อ่อนมาวัดความยาวไว้ และทำเครื่องหมายไว้โดยใช้หวาย(ความยาวไว้)พันรอบตำแหน่งบนไม้ไผ่นั้น และนำไปปักลงบนตำแหน่งที่ตั้งใจว่าจะเลือกลงเสาเอก พร้อมกับนำถังใส่น้ำปริ่มขอบวางบนจานรองอีกทีมาตั้งไว้ข้างๆและให้ผู้เชี่ยวชาญในการทำพิธีที่ทางมาเลย์เรียกว่า Bomoh สวดมนต์ปิดท้ายเป็นอันจบพิธีและทิ้งไว้หนึ่งคืน จนถึงรุ่งสางให้แม่บ้านมาตรวจสอบวัดความยาวของไม้ไผ่และหว่ายว่ายาวเพิ่มขึ้นหรือไม่ รวมถึงตรวจสอบระดับน้ำในถังว่าล้นออกมาสู่จานรองหรือไม่ หากอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมาแสดงอาการดังกล่าวและอีกสองอย่างที่เหลือไม่แสดงอาการส่อในทางลบ ก็ถือว่าตำแหน่งที่ปักไม้ทดสอบนั้นเป็นตำแหน่งที่เหมาะสมในการลงเสาเอก (Gibbs:1987;

Yuan:1987)เห็นได้ว่าเป็นการทดสอบความอุดมสมบูรณ์ของน้ำในพื้นที่ตั้งเป็นหลักเนื่องจากน้ำเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีวิตในชุมชนเกษตรกรรม

จากเอกสารอ้างอิงนั้นพบว่าทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวมาเลย์พื้นดินนั้นมีความเชื่อในเรื่องผีบ้านผีเรือนซึ่งชาวมาเลย์พื้นดินเรียกว่า Semangat rumah โดยSemagatuแปลว่าพลังชีวิตอันเกิดจากดิน น้ำ ลม ไฟ ที่มีอยู่ในทุกคนและสิ่งธรรมชาติต่างๆ หากสิ่งมีชีวิตไม่มีSemangatก็จะอ่อนแอและตายในที่สุด (Gibbbs: 1987, Yuan: 1987) ดังนั้นจึงต้องมีการอัญเชิญผีบ้านผีเรือนเข้ามาสถิตย์อยู่ในบ้านเพื่อปกป้องคุ้มครองบ้านและผู้อาศัยให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วยการประกอบพิธีตั้งเสาเอก (Tiang seri) โดยBomohจะเริ่มจากพรมน้ำมันตลงบนเสาเอกและเสาอื่นๆของบ้าน(Bunga tiang)ที่วางเตรียมไว้กับส่วนประกอบอื่นๆของเรือน จากนั้นจะนำผ้าสีขาว สีดำ และสีแดงรูปร่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสมาวางซ้อนทับกัน(เรียกว่าBunga halang)และผูกติดที่หัวเสาเอกและเสาอื่นๆ โดยในส่วนของเสาเอกนั้นให้นาลูกมะพร้าวอ่อนมาผูกติดที่นอกกลางของเสาด้วยแถบผ้าสามสี จากนั้นเพื่อนบ้านที่มาร่วมงานฉลองขึ้นบ้านใหม่ก็จะช่วยกัน “ลงแขก”ตั้งเสาเอกโดยแม่บ้านจะทำการแตะที่หัวเสา ระหว่างการตั้งเสาอันหมายถึงว่าผู้หญิงคนนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในบ้านและดูแลบ้านให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย และในหลุมของฐานรากเสาเอก(Pelapik tiang)จะมีการหยอดเหรียญเงินหรือทองไว้ในหลุมเพื่อเป็นตัวแทนของโชคลาภเงินทองเพื่อผู้อาศัยจะไม่ประสบความยากจน จะนั่งอยู่บนก้อนเงินก้อนทองมีฐานะดี ส่วนมะพร้าวที่นำมาประกอบพิธีนั้นหากมีต้นอ่อน เมื่อเสร็จพิธีให้นำไปปลูกไว้ภายในบริเวณบ้าน ผ้าสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันสามสี (Bunga halang)ที่อยู่บนหัวเสานั้นจะทำหน้าที่เสมือนยันต์ป้องกันสิ่งชั่วร้ายให้พ้นจากบ้านและผู้อาศัย โดยสีขาวคือความบริสุทธิ์ สีดำคือพลังลึกลับ และสีแดงเป็นตัวแทนของชีวิตและความกล้าหาญ (Gibbbs: 1987; Yuan: 1987) ปัจจุบันในมาเลเซียพิธีตั้งเสาเอกค่อย ๆ เลือนหายไปเนื่องจากไม่มีการสร้างบ้านเรือนพื้นดินที่เป็น โครงสร้าง ไม้ อีกต่อไป'

จากการสำรวจพบว่าปัจจุบันยังมีประเพณีและพิธีกรรมที่ประกอบบนเรือนอยู่ได้แก่ งานแต่งงาน สุหนัต ขึ้นบ้านใหม่ และอาบน้ำศพเป็นต้น กรณีที่เนื้อที่บนเรือนมีไม่เพียงพอที่จะมีการกางเต็นท์ผ้าใบโดยรอบบริเวณบ้านเพื่อต้อนรับแขกที่มาในงาน

¹ จากการสัมภาษณ์ Mohd Zambri Hussain ในการสำรวจภาคสนาม ประเทศมาเลเซีย

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบทำให้สามารถตอบคำถามในการวิจัยที่กำหนดไว้เบื้องต้นได้
ดังนี้

5.1 เรือนพื้นดินชาวมุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีลักษณะเด่น ความ
เหมือน ความต่างกันอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความสัมพันธ์เหล่านี้

พบว่าคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นดินชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้และในรัฐเปรักและปีนังมีความคล้ายคลึงกันมากโดยมีลักษณะเด่นร่วมกันคือรูปทรงของหลังคา
คือหลังคาปีกนกอันเป็นรูปแบบหลังคาคงเดิมของเรือนพื้นดินมาเลย์และหลังคาทรงโบราณซึ่ง
สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นอิทธิพลของทางปัตตานี ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยทางสถาปัตยกรรมที่พบความ
แตกต่างเพียงเล็กน้อยได้แก่ บันไดขึ้นเรือนที่พบในเขตมาเลเซียจะได้รับอิทธิพลจากมะละกาเป็นโครง
สร้างปูนประดับลวดลายกระเบื้องและมีทรงผายออกด้านล่าง ส่วนพื้นที่เชื่อมแม่เรือนและเรือน
ครัว(Selang)นั้นจะปรากฏอย่างชัดเจนเฉพาะเรือนที่สำรวจในประเทศมาเลเซียเท่านั้น ส่วนในระดับของ
ผังหมู่บ้านพบว่าแต่ละหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นแบบกลุ่มหรือกระจุก จะมีโครงข่ายของพื้นที่เปิดโล่งที่มี
ลักษณะเส้นไหลต่อเนื่องกันตลอดทั้งหมู่บ้าน โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง

เหตุผลของความคล้ายคลึงดังที่กล่าวมานี้ เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะมาจาก

- การนับถือศาสนาอิสลามอันมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์และวิถีการดำรงชีวิตของชาวมุสลิม
ในภาพรวม เพราะชาวมุสลิมจะยึดหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามระเบียบแบบแผน
ตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
- สภาพภูมิศาสตร์ของเขตร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตรของพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์ มีอิทธิพล
ต่อสถาปัตยกรรมพื้นดินอันเป็นสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองและโอนอ่อนผ่อนตามต่อ
สภาพแวดล้อม

เหตุผลอีกประการที่น่าสังเกตคือหากเราพิจารณาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จะพบว่าดิน
แดนทางส่วนเหนือของคาบสมุทรมาเลย์รวมถึงพื้นที่ทาง4จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยนั้น
เคยเป็นอาณาจักรเดียวกันมาก่อนคืออาณาจักรปัตตานีมีอายุนานเป็นพันปี ก่อนที่จะถูกแบ่งแยกอาณาเขต
เป็นสองประเทศด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นอาณาเขตในความหมายของภูมิศาสตร์การ
เมืองที่ปรากฏในแผนที่ แต่การแบ่งแยกนี้ไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของวัฒนธรรมทั้งสองพื้นที่แต่
อย่างใด

ดังนั้นเมื่อมีสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เหมือนกัน อยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน และมีวัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมหลักของทั้งสองพื้นที่ จึงทำให้เรือนพื้นดินซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้มีความคล้ายคลึงกัน

5.2 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อและศาสนา ส่งผลต่อรูปแบบผังหมู่บ้าน การวางตัวเรือน และองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมระดับผังบริเวณของตัวเรือนอย่างไร

พบว่าสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยที่ราบลุ่มในแผ่นดิน พื้นที่ราบชายฝั่ง จะมีอิทธิพลต่อลักษณะกายภาพของผังหมู่บ้านและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ส่งผลให้เกิดผังของหมู่บ้านที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป คือ แบบกระจุก กระจาย และเรียงตัวเป็นแนวยาว โดยจะพบหมู่บ้านที่มีลักษณะแบบกระจุก กระจายในพื้นที่ราบในแผ่นดิน และพบแบบที่เป็นแนวยาวบริเวณชายฝั่งทะเลแม่น้ำ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบัน ถนนได้เข้ามามีบทบาทในการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมากขึ้น จึงสามารถพบการตั้งถิ่นฐานใหม่แบบเป็นแนวยาวเกาะไปตามถนนเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของอิทธิพลที่เกิดจากศาสนานั้น ยังสามารถพบเห็นร่องรอยการวางทิศทางของตัวเรือนในเรือนที่มีอายุเก่าแก่ประมาณ 80 ปีขึ้นไป โดยเรือนจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกและหลังเรือนไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นทิศเดียวกับนครเมกกะ เพื่อเวลาประกอบพิธีละหมาดผู้เป็นแขกซึ่งอาจไม่คุ้นเคยกับเรือนสามารถจะทราบทิศทางและหันหน้าไปยังนครเมกกะได้โดยไม่ต้องมีการถาม แต่จากการสำรวจพบว่าการสร้างเรือนในปัจจุบันมิได้มีทิศเป็นข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอีกต่อไป แต่ในระดับผังยังพบว่าทุกชุมชนจะมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านเสมอและมักจะพบลานเปิดโล่งอยู่ในบริเวณเดียวกันซึ่งใช้เป็นที่รองรับการชุมนุมของชาวบ้านในการประกอบพิธีสำคัญทางศาสนาด้วย

5.3 ความเชื่อและศาสนาอิสลามมีผลต่อรูปแบบผังพื้นที่และองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องทางสถาปัตยกรรมอย่างไร

พบว่าศาสนาอิสลามมีผลชัดเจนต่อลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยของเรือนที่แยกตามเพศ โดยพื้นที่ส่วนหน้าของเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของเพศชายในขณะที่พื้นที่ส่วนหลังของเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของเพศหญิง และจะมีการจัดแบ่งพื้นที่ภายในแม่เรือนสำหรับการละหมาดไว้อย่างเป็นสัดส่วนและชัดเจน เรือนของชาวมุสลิมทำหน้าที่รองรับพิธีสำคัญทางศาสนาในแต่ละช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายเช่นพิธีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การสุหนัต การแต่งงาน การตาย ตลอดจนงานรื่นเริงในโอกาสต่างๆเช่นงานขึ้นปีใหม่ ชาวมุสลิมถือว่าบ้านคือ ศาสนสถานเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงต้องมีการแยกพื้นที่สะอาดและแห้ง(แม่เรือน)ออกจากพื้นที่เปียก(ครัว ห้องน้ำ)อย่างชัดเจนตลอดจนมีการประดับตกแต่งองค์ประกอบของเรือนตามกำลังของเจ้าของบ้านด้วยลวดลายที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม ดังปรากฏ

ให้เห็นในลวดลายลูปบนงานไม้และโลหะ ลายพิมพ์สีบนกระຈก ซึ่งเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ
ของธรรมชาติและลายที่เป็นอักษรประดิษฐ์แสดงคำสอนของศาสนาอิสลาม

5.4 มีการใช้ภูมิปัญญาพื้นดินเพื่อปรับตัวในการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
อย่างไรและยังคงมีอยู่หรือไม่ในปัจจุบัน

ลักษณะของภูมิปัญญาพื้นดินอันเด่นชัดที่พบในเรือนพื้นดินมุสลิมคือความเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกันกับสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติอย่างถ่องแท้ของผู้อยู่อาศัย
ด้วยการ

- เลือกตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณที่เป็นเนินหรือโคก เพื่อการระบายน้ำออกจากตัวเรือนให้
เร็วที่สุดป้องกันน้ำท่วม เนื่องจากอากาศเขตคาบสมุทรมันมีฝนตกหนักและชุกเกือบ
ตลอดปี
- เลือกใช้วัสดุพื้นดินที่หาได้ภายในพื้นที่เพื่อปลูกสร้างเรือน ซึ่งวัสดุเหล่านี้มักจะมีกา
รอมความร้อนต่ำ ทำให้เกิดความสบายในการอยู่อาศัย
- เลือกรูปทรงของเรือนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่นเรือนชาวประมงจะมีการยก
ใต้ถุนที่ค่อนข้างเตี้ยป้องกันแรงพายุจากทะเลที่อาจจะพัดหอบเรือนไปได้
- มีการนำกลับมาใช้ใหม่ของวัสดุ(recycle) โดยการสร้างระบบถอดประกอบได้ของเรือน
ดั่งเห็นได้ชัดเจนในการต่อฐานเสาของเรือน ซึ่งทำให้สามารถเคลื่อนย้ายเรือนทั้งหลัง
ได้เมื่อมีภัยน้ำท่วมหรือเมื่อมีการขยายหรือแยกครอบครัว
- รักษาสภาพแวดล้อมให้คงอยู่ทั้งในระดับผ้งและระดับตัวเรือน โดยรักษาไม้ใหญ่
ดั้งเดิมเอาไว้ ตลอดจนวางผังหมู่บ้านที่ไม่ชิดกันจนเกินไปและไม่บังลมกัน ยกเว้นหมู่
บ้านในเมืองที่ความหนาแน่นสูง
- มีการผสมผสานกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้เป็นวงจรเดียวกันทำให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกัน
เช่น การเลี้ยงเป็ด ไก่ด้วยวัตถุดิบที่เหลือจากการประกอบอาหารจากบริเวณครัว การ
ปลูกพืชสวนครัวไว้บริเวณใกล้ลานซักล้างเพื่อรับน้ำได้โดยตรง
- มีการปลูกต้นไม้ ทำสวนอย่างผสมผสานเพื่อกระจายความเสี่ยง ทำให้นำผล
ผลิตมาใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง

แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นดินบางอย่าง เช่นการเลือกใช้วัสดุพื้นดิน การรักษารูปทรงเรือน
ที่เข้ากับสภาพแวดล้อม กำลังค่อยๆเลือนหายจากวิถีการใช้ชีวิตของชาวบ้าน เนื่องจากความเจริญ
เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ล้นหลามเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้เรือนมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมน้อยลง

5.5 คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นดินเป็นอย่างไร มีจุดเด่น
อะไรที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนในอนาคต

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของเรือนพื้นถิ่นมุสลิมคือการสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับสภาพแวดล้อมเพื่อรักษาสภาพน่าสบายให้คงอยู่ในตัวเรือน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไม่ล้าสมัยโดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

- ระดับผังหมู่บ้าน มีการวางบ้านสอดแทรกไปกับไม้ใหญ่เดิมเพื่อรักษาความร่มรื่นและอุณหภูมิอากาศให้อยู่ในภาวะน่าสบาย ไม่มีการทำพื้นผิวคาดแจ้งบริเวณภายนอกซึ่งจะอมความร้อน ในทางตรงข้ามกลับรักษาพื้นดินเดิมให้มีลักษณะโล่งเตียนทำให้ลมพัดสู่ตัวบ้านสะดวกและเป็นลมเย็น เหมาะสมกับวิถีการอยู่อาศัยที่ส่วนมากเป็นการประกอบกิจกรรมกลางแจ้งในเวลากลางวัน
- ระดับผังบริเวณ เนื่องจากสภาพอากาศที่มีฝนตกชุกตลอดทั้งปีทำให้การสร้างเรือนเน้นการระบายน้ำออกจากตัวเรือนให้เร็วที่สุดโดยการตั้งเรือนบนที่สูงเช่น โคงหรือเนิน มีการรักษาพื้นดินบริเวณรอบบ้านให้มีลักษณะโล่งเตียน ทำร่องดินระบายน้ำแบบเปิดรอบตัวเรือนเพื่อระบายน้ำผิวดินออกจากบริเวณ โดยรอบตัวเรือนเมื่อเกิดฝนตก และพื้นดินตามธรรมชาติเปิดโอกาสให้น้ำสามารถซึมลงดินได้รวดเร็วลดการท่วมขัง ในส่วนของการวางทิศทางตัวเรือนนั้นหากพิจารณาตามความเชื่อดั้งเดิมที่กำหนดให้หน้าเรือนหันไปทางทิศตะวันออก พบว่าจะเข้ากับหลักการวางเรือนตามตะวัน โดยให้ด้านสกัดหันไปยังทิศเหนือได้ ทำให้ด้านยาวของบ้านไม่ปะทะกับความร้อนจากแสงอาทิตย์ตลอดวัน และด้านยาวของเรือนยังสามารถเปิดรับลมที่พัดผ่านเข้าตัวเรือนได้อย่างสะดวกด้วย
- ระดับตัวเรือน
 - เน้นการระบายความร้อน ป้องกันความร้อนสะสมและลดความชื้นของตัวเรือนด้วยการ ปรับพื้นที่บริเวณรอบตัวบ้านให้โล่งเตียน ยกได้สูง ทำช่องหน้าต่างยาวจรดพื้น และคงความโปร่งโล่งของผังพื้นเรือนโดยกันห้องเท่าที่จำเป็น ทั้งหมดนี้เพื่อให้ลมสามารถพัดเอาความร้อนและความชื้นออกจากตัวเรือนให้มากที่สุด
 - ยื่นชายคายาวคลุมตัวเรือนและระเบียงเปิด โล่งเพื่อป้องกันแดดและกันฝนที่ตกชุกตลอดปีสาดเข้าสู่ตัวบ้าน มีการสร้างระเบียง (Anjung) และชานหน้าเรือน (Serambi Gantung) ที่โปร่งโล่งเพื่อปรับสภาพการรับรู้ของผู้มาเยือนจากสว่างสู่สลัวและจากร้อนสู่เย็น
 - ใช้วัสดุธรรมชาติท้องถิ่นที่มีค่าสัมประสิทธิ์การอมความร้อนต่ำในการสร้างเรือนและสามารถย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติได้

- ใช้รูปทรงเพื่อเอื้อต่อการไหลของพลังงาน ได้แก่ การใช้หลังคาลาดชันเพื่อระบายน้ำฝนออกจากหลังคาให้เร็วที่สุดเพื่อถ่วงการสะสมความชื้นและการรั่วซึม มีการยกใต้ถุนสูงเพื่อยอมให้กระแสลมและกระแสน้ำพัดผ่านได้โดยสะดวก

5.6 เมื่อเวลาผ่านไป มีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทั้งในระดับผังหมู่บ้าน ผังของเรือนและตัวเรือนอย่างไร อะไรคือสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตั้งแต่ระดับผังหมู่บ้านจนถึงระดับตัวเรือน

- ระดับผังหมู่บ้าน พบว่าถนนเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากถนนที่ตัดใหม่ทำให้หลังบ้านกลายเป็นหน้าบ้าน ทำให้ทุกบ้านปรับเปลี่ยน ตกแต่งผังบริเวณและองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมใหม่เช่นการสร้างประตูรั้วใหม่ การประดับทางขึ้นบันไดหลังบ้านด้วยกระเบื้องดินเผาเพื่อแสดงความเป็นหน้าบ้าน เป็นต้น
- ระดับตัวเรือน พบการต่อเติมเพื่อขยายพื้นที่ใช้สอยบริเวณใต้ถุนเรือนโดยใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่มาใช้ในส่วนต่อเติม ซึ่งไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปทรงมวลโดยรวมของเรือนอย่างเห็นได้ชัด แต่สิ่งที่นับวันจะสูญหายไปคือภูมิปัญญาเชิงช่างของการสร้างเรือนที่ใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลัก เนื่องจากปัจจุบันไม่มีราคาแพง หายากเมื่อเทียบกับวัสดุอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จึงทำให้ช่างฝีมือที่ชำนาญการสร้างเรือนแบบดั้งเดิมลดน้อยลงไปด้วย อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอยู่ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยในปัจจุบัน เหตุที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจากการที่วัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นวัฒนธรรมแข็ง มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมในทุกด้าน โดยชาวมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลาม(pillars)แม้จะต้องเสียสละความสบายส่วนตัวก็ตาม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนพื้นถิ่นมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบดั้งเดิมของผังพื้นที่มีลำดับขั้นของการแบ่งพื้นที่ก่อนข้างชัดเจน และมีการปรับเปลี่ยนน้อยกว่าที่พบในเขตประเทศไทยโดยเฉพาะที่จังหวัดสตูลที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยพุทธและไทยมุสลิมอย่างละเท่าๆกัน

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวไปสู่สังคมเกษตรกรรมกึ่งเมืองที่ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่ผูกติดกับระบบเงินเดือนมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาว ส่งผลให้การใช้พื้นที่บริเวณรอบตัวบ้านและใต้ถุนเรือนเพื่อกิจกรรมในการดำรงชีพเช่น ผ่าฝืน จักสาน ตากอาหาร ทำขนม ลดน้อยลง และเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นเช่น จอดรถยนต์ เป็นต้น

หลักฐานที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจากงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้คือ คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นคุณลักษณะสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมลายูมุสลิม ซึ่งเกิดจากโลกทัศน์ของชาวมลายูมุสลิมที่มีต่อธรรมชาติอย่างเคารพบนอบ อ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง อย่างไรก็ตามในภาวะการณ์ปัจจุบัน สิ่งที่เป็นสิ่งคุกคามในการคงอยู่ของเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นมลายูมุสลิมคือกระแสวัฒนธรรมทุนนิยม(pop culture)ที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงของการสื่อสารไร้พรมแดน อันนำเอาวัฒนธรรมการอยู่อาศัยสมัยใหม่ที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตสมัยใหม่เข้ามาสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนผสมผสานรูปแบบขึ้น การดำรงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นมลายูมุสลิมนั้นจึงต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ ในการที่จะยืนหยัดรักษาคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นถิ่นและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมและไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง เนื่องจากลักษณะเด่นของชุมชนมุสลิมที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพากันเองเป็นระบบเครือข่าย โดยมีศาสนาอิสลามเป็นศูนย์รวมของชุมชน จึงทำให้อาจจะสันนิษฐานได้ว่าสิ่งใหม่ๆที่นำความเปลี่ยนแปลง เข้ามาสู่ชุมชนจะได้รับการขัดเกลา ผสมผสานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลาม ทำให้เกิดการปรับตัวที่ละเอียดละออน้อยอย่างมีรากฐานมากกว่าการก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว

บรรณานุกรม

- เขต รัตนจรณะ. เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537.
- เขต รัตนจรณะ. “เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- ครุณี บุญภิบาล. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส กับ จังหวัดสตูล ซึ่งมีผลกระทบต่อการปกครอง. รายงานการวิจัย. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.
- นิกอและ ระเด่นอาหมัด นันทา โรจนอุดมสาตร์ วสันต์ ชิวสาธน์. “ลักษณะหมู่บ้านและเรือนพักอาศัยของชาวมุสลิม(การอภิปราย)”. เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528.
- นันทวรรณ ภู่อ่าง. “ภาคใต้ในระบบวัฒนธรรมผสมผสาน : ไทย จีน มลายู” เอกสารการสัมมนาวิชาการ เรื่อง ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2544.
- เนตรนภิส นาควัชร. การศึกษาลักษณะการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานบริเวณ จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการประชากรกับการพัฒนา เอกสารวิจัยที่ 17, 2524.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. “บทผนวกเกียรติยศ” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 317-356.
- ประวัติ ศาสตร์ท้องถิ่น: ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคใต้ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม, 2542
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์และครั้น มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้. รายงานการวิจัย. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.
- โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์. “ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิม” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 60-69.
- ระวีวรรณ ชุ่มพุกภัย. “ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านไทยมุสลิม” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 41-59.

รัตติยา สาและ. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส.

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

รัตติยา สาและ. “ปัตตานี คารุสสะลาม(มลายู-อิสลาม-ปัตตานี) รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 235-276.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “ศรีวิชัยในรัฐปัตตานี” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ

: สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 133-220.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. “แหลมทองคำบสมุทรไทยมีรัฐปัตตานี” รัฐปัตตานีในศรีวิชัย. สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2548. 73-126.

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. กะเทาะสนิมกริช : แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย, 2543.

สุนันท์ภักธิรา นิลแจ้ง. “ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม(ศึกษาเฉพาะกรณี)” เอกสารการ

ประชุมทางวิชาการ เรื่อง หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.

ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี,
2528.25-40.

เสกสรร ศรีระเด่น “การสร้างบ้านเรือนของชาวไทยมุสลิมภาคใต้” เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง

หมู่บ้านและเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลา

นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2529. 100-109

เสาวลักษณ์ พงษ์ธา โปษะนันท์. “เรือนชาวเล.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ความหลากหลาย

หลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปา

กร, 2543.

อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้:ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย(สกว.), 2544.

อริศรี ปาณินท์. ปาฐกถาศิลป์ พระศรี ครั้งที่ 5 เรื่อง “ปัญญาสร้างสรรค์จากเรือนพื้นถิ่น”. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

อาทร เบญจสมัยและคณะฯ. “ประเพณีการปลูกเรือนไทยมุสลิม”. เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง

หมู่บ้าน และเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยว

กับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2528. 281-292.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาทักษิณ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2544

Gibbs, Phillip. Building a Malay House. Singapore : Oxford University Press, 1987

Huassain, Mohd Zambri. The Traditional Malay House. A dissertation submitted for the Degree of
Master of Arts in Conservation Studies. University of York, 1997

Nasir, Abdul Halim and Wan Teh, Wan Hashim. The Traditional Malay House. Singapore : Kim Hup
Lee Printing Co. Pte. Ltd., 1997.

Wilson, Peter. A Malay Village And Malaysia. New haven : Harb Press, 1967.

Yuan, Lim Jee. The Malay House. Malaysia : Institute Masyarakat (Phoenix Press), 1987.